

קינה על קובל

קובל, עיר בישראל. עיר שהיתה. עיר־יהודים שהיתה. די להזכר בעיר אחת כזו; די להעביר לנגד עיני־הרוח והזכרון כל היהודי שהיה בעיר אחת של פולין כדי לדעת מה חרב — ולא בעיר הזאת בלבד. בכל אירופה המזרחית כולה. בעם היהודים.

השואה היא מושג מופשט כל עוד אתה מדבר בה כבמאורע היסטורי — אפילו כבמאורע היסטורי מחריד, שטני. השואה נעשית מוחשית מאד, לשון־אש הלוחכת בשרך החי, משעה שהיא מומחשת לך באבדן פיסי חד־משמעי; במחיקה מעל פני כדור־החיים; בכלייה עוקרת־משורש של בית, של הורים, של נוף־אדם־וחברה שבו נבטה ילדותך ובו בשלה בגרותך ובו עוצב דיוקנך כאדם וכיהודי. ריקמת־חיים שלמה, שאתה נארגת בה והיא ארוגה בך, מוטלת לפניך קרועה ומקורעת לגזרים, ללא כל אפשרות של איחוי. ללא זכר אפילו לקרעים. קובל היהודית שהיתה.

✱

קהילה של שבעה־עשר אלף יהודים והם קרוב לתשעים אחוזים — אומרים לנו יודעי מנין — של אוכלוסיית העיר כולה.

שבעה־עשר אלף בלבד — ומה לא היה בה בעיר היהודית הזאת? רשת של בתי־ספר עבריים יסודיים, גמנסיה, חדרית־תורה ו„תלמוד־תורה“ וגמנסיה יהודית פולנית ומועדוני־תרבות ומוסדות־חינוך ומרכזי־הכשרה ותנועה חלוצית לכל זרמיה וחצר־רבי של שושלת מפוארה ותנועת הסידים — ותנועת „מתנגדים“ ניכחה — וסאן רוחש ומהמה של חיי־תרבות ורוח־היוצר — נהר איתנים.

חיי תרבות — וחברה יצוקה. חישוק על גבי חישוק. כמו היו הכל ערבים זה בזה. לא „ביטוח לאומי“ ולא „מערכת חוקי פנסיה“, רק מערכת של ערבות אנושית חדית שאיננה מותרת לא פינה של תלאה ולא פינה של מצוקה ולא מוקד של חולי או סבל־אנושי אחר — בלי השגחה, בלי יד מושטת לעזור. לא מכוח החוק. לא מכוח תקנות. מחובת הלבבות. הלבבות היהודיים האלה המקיימים אצילות בתוך־תיכו של העוני ונודב־לב בתוך הדחקות ואור גדול בתוך מצולות המצוקה. האור הגנוז.

פעמים נדמה כי מספר היהודים שהיו פעילים בחיי הצבור ובחיי־היוצר היה גדול מכלל היהודים יושבי העיר. שבעה־עשר אלף יהודים — עם עתון שבועי, עם קייטנות לילדי מצוקה, עם בית־כנסת מפואר; חוצו מעשה־אמן ופנימו מעשה־חושב, בית התפילה הגדול של העיר, שבין כתליו ניסרו תמיד רינת היהודים ותפילתם ובחללו גחנקה ביום־גזירה שוועתם האחרונה לפודה, למציל. עם ארון־קדשו המגולף, על כרוביו ואריותיו, על לחשו „סמוט ואטליס“ (א'ך ט'וב לישראל ס'לה), שלו — עלו יהודי העיר בלהבות.

✱

תלשנו עצמנו מן הגזע ההוא והגזע עצמו נגדע מן השורש והשורש כולו נעקר מפלגי־המים של הווייה יהודית שעליהם היה שתול — וצין עיר. ואין אם.

וכל שורה שנוסיף — ותטביע עטנו בדמע.

קובל. עיר רינת־נעורי. עיר יגוני — לעולמים.